

θυνε τὰς γυμναστικὰς ἀσκήσεις, τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ κυνήγια τῆς ἀγέλης, ἧς τὰ μέλη ὤφειλον πειθαρχίαν πρὸς αὐτόν¹.

Ἐνταῦθα βλέπομεν ὅτι ἡ ἔννοια ἀρχὸς οὐδόλως διαφέρει ἐν τῇ πράξει τῶν ἀντιστοίχων ἀρχὸς - ἀρχηγέτης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

1. Αἱ συνώνυμοι λέξεις ἀρχηγὸς καὶ ἀρχηγέτης εἶναι ἐξ ἐπόψεως θρησκευολογικῆς προσωνυμίας θεῶν, ἡρώων καὶ ἀφηρωϊσθέντων ἢ ἀποθεωθέντων ἀνθρώπων.

2. Καὶ ἐνταῦθα αἱ λέξεις ἀρχηγὸς καὶ ἀρχηγέτης δύνανται νὰ ἔχωσιν ἐνίοτε τακτικὴν, ἀλλὰ κυριώτατα χρονικὴν σημασίαν· ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει αἱ λέξεις σημαίνουσι τὸν γενάρχη.

3. Μεταξὺ τῶν θεῶν ὁ κατ' ἐξοχὴν φέρων τὸ προσωνύμιον ἀρχηγέτης εἶναι ὁ Ἀπόλλων, μεταξὺ τῶν ἡρώων ὁ Ἡρακλῆς.

4. Ἡ λέξις ἦρωος, ἔχουσα γλωσσικὴν καὶ ἐννοιολογικὴν συγγένειαν πρὸς τὰς λέξεις ἀρχηγὸς καὶ ἀρχηγέτης, ὑπέστη τὴν ἐξῆς ἐξέλιξιν: Σημαίνουσα κατ' ἀρχὰς τὸν εὐγενῆ, τὸν ἐπὶ γένει ἢ ἐπ' ἀνδρείᾳ διακρινόμενον, ἐχρησιμοποιήθη κατόπιν πρὸς δήλωσιν τῶν μεταξὺ θεῶν καὶ ἀνθρώπων ὄντων. Εἰς τὰ ὄντα ταῦτα, ὑπάρξαντα (γενάρχαι) ἢ πλασθέντα ὑπὸ τῆς φαντασίας, κατετάσσοντο βραδύτερον καὶ δὴ κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν ἐπιφανεῖς νεκροί, ἀπολαύοντες οὕτω ἡρωϊκῶν τιμῶν (ἀφηρωϊσμός). Ὁ κύκλος τῶν οὕτω κατατασσομένων διαρκῶς ηὔρυνετο, οἱ διὰ τὴν κατάταξιν ἀπαιτούμενοι περιορισμοὶ διαρκῶς ἤλαττοῦντο καὶ οὕτως ὁ τίτλος τοῦ ἦρωος κατήντησε ν' ἀποδίδεται εἰς ὄλους σχεδὸν τοὺς ἀποθνήσκοντας.

5. Ἡρωϊκαὶ ἢ θεῖαι τιμαὶ ἀπεδίδοντο κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν καὶ εἰς ἐπιφανεῖς ἄνδρας (λατρεία τῶν ἡγεμόνων, ἀποθέωσις).

6. Ἡ γενίκευσις αὕτη τῆς ἐννοίας τοῦ ἦρωος καὶ ἡ ἐπέκτασις αὐτῆς πρὸς τοὺς ζῶντας δὲν ἦτό τι ἄλλο εἰ μὴ ἀσυναίσθητός τις ἐπιστροφὴ εἰς τὴν ὁμηρικὴν ὄρολογίαν², ἧτις δὲν ἀπέχει τῆς σημερινῆς ἐν τῇ ὀμιλουμένῃ ἑλληνικῇ.

7. Ἡ κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐξέλιξις τῆς ἐννοίας τοῦ ἦρωος, ὡς καὶ τὰ χρησιμοποιούμενα προσωνύμια καταδεικνύουσιν ἐναργῶς τὴν συνεχῆ

1. Στράβ. 10, 4, 16 (= 480). 4, 18 (481). 4, 20 (483). Amer. Journ. of Arch. XI (1896), 587: « τὰς τιμὰς ἐδοῦμεθα ἀγελᾶται δοῦμεν ἀρχῶς ». Πρβλ. G. Busolt, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 753.

2. Πρβλ. M. Nilsson, Gesch. der gr. Rel. II 2 σελ. 133.

προσπάθειαν καὶ τάσιν τοῦ ἀνθρώπου ὅπως πλησιάσῃ τὸ θεῖον. Ἡ διὰ τῆς ἀποθεώσεως καὶ τοῦ ἀφηρωϊσμοῦ προσέγγισις πρὸς τὸ ὑπερκόσμιον, τὸ ἥρωϊκόν, τὸ θεῖον, προνόμιον οὐσα κατ' ἀρχὰς τῶν ὀλίγων, ἐγένετο βαθμηδὸν καὶ ἔνεκα ἀκριβῶς τῆς καθολικῆς ἐφέσεως πρὸς τὴν προσέγγισιν ταύτην μόνον, κτῆμα τοῦ πλήθους. Τὸ ἀντάλλαγμα διὰ τὴν τοιαύτην κτῆσιν ἦτο ἡ ἐπελθούσα ἀπώλεια τῆς σημασίας αὐτῆς, ἥτις, βεβαίως, οὐδόλως μειοῖ καὶ τὴν σημασίαν τῆς τοιαύτης ἐφέσεως καὶ τάσεως τοῦ ἀνθρώπου¹.

8. Ἡ τάσις αὕτη πρὸς τὰ ἄνω, πρὸς τὴν μετάβασιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν ὑπέρκοσμον, ἐπιβεβαιοῖ τὴν εἰς τὴν προέλευσιν τῆς ἥρωολατρείας ἀναφερομένην γνώμην, ὅτι οἱ ἥρωες δὲν ἦσαν « ἐκπεπτωκότες δαίμονες » (Gesunkene Dämonen), ἀλλὰ « ἀνυψωθέντες ἄνθρωποι » (erhöhte Menschen)².

9. Ἐν ἀπάσαις ταῖς ἀνωτέρω σημειωθείσαις φάσεσι τῆς ἐξελίξεως τῆς ἐννοίας τοῦ ἥρωος, ἦσαν αἱ λέξεις ἀρχηγός - ἀρχηγέτης προσωνύμια ἡρώων καὶ ἀποθεωθέντων ἡγεμόνων.

10. Καὶ ἡ (χρονικὴ) σημασία τοῦ προσωνυμίου ἀρχηγός - ἀρχηγέτης ὑπέστη ἐξέλιξιν: Σημαῖνον τὸ προσωνύμιον τοῦτο κατ' ἀρχὰς τὸν πραγματικὸν γενάρχη, ἐνωρὶς ἀντικατέστησε τοῦτον διὰ τοῦ πλασματικοῦ· σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου κατήντησε νὰ μὴ ὑπονοῆται πλέον ἡ γενικὴ « τοῦ γένους » (ἀρχηγέτης τοῦ γένους), ἀλλὰ νὰ εἶναι τὸ προσωνύμιον αὐθυπόστατον, σημαῖνον τὸν ἐπώνυμον θεὸν ἢ ἥρωα, τὸν ὑπὸ δμάδος τινὸς ἀνθρώπων ὡς ἴδιον αὐτῶν προστάτην τιμώμενον. Διευρυνομένου τοῦ κύκλου τῶν ἡρώων καὶ ἀπολλυμένης τῆς παλαιᾶς αἴγλης αὐτῶν, συναπώλετο καὶ ἡ κυρία σημασία τοῦ προσωνυμίου τούτου, περιορισθέντος εἰς τὸ νὰ εἶναι ἀπλοῦν τιμητικὸν προσωνύμιον ἀφηρωϊζομένων προσώπων. Αἱ ὑπάρχουσαι εἰς τὰ ἀνωτέρω ἐξαιρέσεις (ὡς π.χ. ἐν φράσεσιν ὡς « ὁ ἀρχηγέτης τοῦ γένους τῶν βασιλέων » = τῶν Σευλευκιδῶν) δεικνύουσι τὴν δυσχέρειαν τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς λέξεως ἀπὸ τῆς ὑπ' αὐτῆς ἀρχικῶς δηλουμένης ἐννοίας.

1. Χαρακτηριστικὸν τῆς τάσεως αὐτῆς πρὸς τὰ ἄνω εἶναι καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἐνῶ διὰ τοὺς θεοὺς εἶναι καθωρισμένον τὸ ρῆμα θύειν καὶ διὰ τοὺς ἥρωας τὸ ἐναγίζειν, ὁ Π α υ σ α ν ί α ς καὶ αὐτὸς ὁ Ἡ ρ ό δ ο τ ο ς καὶ ἄλλοι, γράφουσι θύειν ἀντὶ ἐναγίζειν, οὐδέποτε δὲ τὸ ἀντίθετον. Πρβλ. E. R o h d e, ἐνθ' ἄνωτ. I σελ. 150 ὑπ. 1.

2. Πρβλ. τὴν ἀπὸ 1 - 6 - 1896 ἐπιστολὴν τοῦ R o h d e πρὸς τὸν ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ τὸ ἀντίθετον ὑποστηρίζοντα U s e n e r, δημοσιευθεῖσαν ἐν B u r s i a n S u p p l e m e n t - B a n d 215 (1927) σελ. 189 κ. ἐ. Ἴδ. ἰδιαιτέρως σελ. 191.